

پیش از انتشار

The Politics of Futurity: Constructing the Future within Epistemic Systems

Morteza Farrokhi¹

Abstract

Despite the significant attention that various scientific disciplines dedicate to the future, the concept itself suffers from both linguistic ambiguity and epistemological fragmentation. The very question of “what is the future?” serves as a source of considerable debate. Furthermore, every political theory constructs a fictional future as its desired state, while simultaneously envisioning another fictional future as a possible, undesirable outcome. All theories also claim veracity regarding the future they depict. The central question of this article is: what role does the epistemological system play in shaping the future? In response to this question, the article first

¹ Assistant Professor of Political science, University of Kharazmi, morteza.farokhi@khu.ac.ir.

examines the terminology surrounding the future. It then analyzes the axiomatic principles that determine ontological and epistemological approaches, and their resulting impact on the depiction of various futures. These foundations give rise to divergent theoretical approaches and political schools of thought in the process of global development, and in turn, shape distinct futures. The final section attempts to demonstrate the relationship between political thought and thinking about the future. The main claim (hypothesis) of this paper is that the process of envisioning the future, and its characteristics, are contingent upon the theoretical foundations selected. This article argues that a deeper understanding of the ontology and epistemology of the future is critical for navigating the ongoing process of co-creating it. The primary objective of the article is to pave the way for a more critical and conscious perspective on the forces shaping our world, and its results can be considered in various fields, including political science and futures studies. The research method is Qualitative Comparative Analysis (QCA).

Keywords: Ontology, Epistemology, Terminology, Politics of Futurity, Futures Literacy

Introduction

The future is not merely an object of academic inquiry; it is, fundamentally, the very fabric of our lived experience. In a sense, we are perpetually living with and within the future. Every decision we make, every policy we enact, every innovation we deploy, is shaped by our anticipations, anxieties, and aspirations concerning what lies ahead. This constant engagement with the future fuels the generation of new ideas within the future itself. Every political theory constructs a fictional future as its desired state, while simultaneously envisioning another fictional future as a possible, undesirable outcome. All theories also claim veracity regarding the future they depict.

Upon addressing the foundational question of the field – “what is the future?” – a multitude of new questions immediately arise. The point is that the future suffers from both linguistic ambiguity and epistemological fragmentation. The very question of “what is the future?” serves as a source of considerable debate within this domain.

It appears that studies in this area are not only limited in volume but also often lack depth, necessitating greater attention. Especially the epistemological foundations of this field, in our country, remain relatively under-explored.

Materials & Methods

In this article, the terminology of the future is first examined. Subsequently, different theoretical foundations based on different ontological approaches to reality and the future are presented, not only to contribute to greater clarity on the subject but also to assert the central claim that envisioning the future is contingent upon the theoretical foundations selected. This article argues that a deeper understanding of the ontology and epistemology of the future is critical for navigating the ongoing process of co-creation. By examining the fundamental nature of the future and the ways in which we can access knowledge about it, we can gain a more critical and conscious perspective on the forces shaping our world. Furthermore, we believe that a more accurate understanding of these fundamental concepts is not merely an academic exercise, but a necessary prerequisite for responsible and effective future-oriented action.

The method used in this article is comparative analysis. Using this method, different epistemological systems and their impact on envisioning the future are compared with each other; this comparison requires the presentation of propositions regarding the nature of knowledge, sources of cognition, and how to validate data (Lucas & Szatrowski, 2014). Qualitative Comparative Analysis is designed to examine the complex and multidimensional causes and factors that lead to a phenomenon. This method allows for the comparison of different epistemological systems, focuses on in-depth analysis of concepts, ideas, and relationships, and allows the researcher to test the main hypothesis of the article (the process of envisioning the future depends on the theoretical foundations selected) by examining patterns of combination of conditions (epistemological systems) and results (envisioning the future).

Discussion & Result

Different intellectual traditions advance their own distinct epistemological and even ontological claims regarding the future and its manifestations in the present (Muiderman et al, 2020). Futures-oriented research is always “an intervention in the present and an attempt to shape future times by creating technologies, tools, and different forms of future experience” (Andersson, 2018: 4). This means that the interpretation of the future always depends on the type of interventions carried out in the present and how the formation of future times is imagined. Furthermore, developing the future means actively creating meaning. Examining the future is described as a supremely fundamental act. From this perspective, every source of

meaning-making presents a specific blueprint of the world, in which the intended meanings transform the described world; this process leaves a representational trace of itself so that this path can be followed again by others (Cope & Kalantzis, 2009: 20).

Various intellectual traditions and practices of futures-thinking have distinct epistemological claims about the future and its manifestations in the present. Through their different perspectives on analyzing, understanding, and influencing the future, these diverse approaches exhibit fundamentally different attitudes toward what it means to meaningfully engage with the future. Due to this diversity of attitudes toward the future and the different possible states for engaging with the future, the knowledge of future-thinking is more complex than it seems at first glance.

Thinking about the future is not exclusive to futures studies, and has a long history in political thought. With a brief look at political thought, we find that one of the main interests of political thought is examining the future. Political thought is linked to different definitions of the future, and the nature of the future is implicit in the ontological and epistemological foundations of each theoretical and philosophical political approach.

Conclusion

Thinking about the future in political thought is not limited to merely predicting future events, but seeks to identify and analyze macro-trends, structural transformations, and the driving forces that can determine the course of political and social developments in the future.

Thinking about the future can help to identify and assess different scenarios for the future of political systems. Due to the complexity and inherent uncertainty of political and social phenomena, one cannot speak with certainty about a specific future. However, by using scenario-writing and simulation methods, it is possible to outline a set of plausible scenarios for the future and examine the implications of each of these scenarios for political systems and different societies. This approach helps policymakers and decision-makers to act with greater readiness to face unexpected developments and adopt flexible strategies that are adaptable to changing conditions.

While the accuracy of certain perspectives of the future is important for public confidence in them, their main social function is to bring people together around

certain orientations for action – not to describe the most accurate future. The imagined and foreseeable futures presented in various political theories and political thought in general are an integral part of acting in the present. Theorizing in the field of politics and political thought in general is largely contingent on the ability to distinguish between different types of imagined futures and how those futures come to be, as well as the reflective capacity to reflect on how futures that are imagined differently lead to different outcomes and knowledge.

Bibliography

Adam, B., & Groves, C. (2011). Futures tended: Care and future-oriented responsibility. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 31(1), 17–27.

Andersson, J. (2018). *The future of the world: Futurology, futurists, and the struggle for the post–Cold War imagination*. Oxford: Oxford University Press.

Appadurai, A. (2004). The capacity to aspire: Culture and the terms of recognition. In V. Rao, & M. Walton (Eds.), *Culture and public action* (pp. 59–84). Palo Alto: Stanford University Press.

Appadurai, A. (2013). *The future as a cultural fact: Essays on the global condition*. London, UK: Verso.

Beckert, J. (2016). *Imagined futures: Fictional expectations and capitalist dynamics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bell, W. (2003). *Foundations of futures studies. 1 : history, purposes, and knowledge*. Transaction Publishers.

Borup, M., Brown, N., Konrad, K., & van Lente, H. (2006). The sociology of expectations in science and technology. *Technology Analysis & Strategic Management*, 18(3/ 4), 285–298.

B. de Jouvenel, (1966) *L’art de la Conjecture*, Verlag Anton Hain Meiseheim, am-Glan, Germany, pp. 30–31.

Cazes, B., & Flechtheim, O. K. (1967). History and Futurology. *History and Theory*, 6(3), 436. <https://doi.org/10.2307/2504427>

Candy, S., & Dunagan, J. (2017). Designing an experiential scenario: *The People Who Vanished*. *Futures*, 86, 136–153. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2016.05.006>.

Cope, B., & Kalantzis, M. (2009). "Multiliteracies": New Literacies, new Learning. *Pedagogies: An International Journal*, 4(3), 164–195. <https://doi.org/10.1080/15544800903076044>.

Clardy, A. (2020). The ontological foundation for studying the future. *Foresight, ahead-of-print*(ahead-of-print). <https://doi.org/10.1108/fs-02-2020-0016>

E.B. Masini,(2009) Luis De Molina as a Precursor of the Basis of Philosophical and Ethical Thinking in Futures Studies, *Futura*, vol. 1, Finnish Society for Futures Studies, Helsinki, Finland, p. 12

E.B. Masini (1994.), *Futures of Cultures*, UNESCO, Paris.

Effingham, N. (2013), *An Introduction to Ontology*, Cambridge: Polity Press.

Cornish, E. (2004). *Futuring : the exploration of the future*. World Future Society.

Goulet, D. (1983). Survival with Integrity: Sarvodaya at the Crossroads. By Denis Goulet. Colombo: Marga Institute, 1981. xix, 105 pp. \$2.95. *The Journal of Asian Studies*, 42(3), 699–700. <https://doi.org/10.2307/2055570>

Groves, C. (2017). Emptying the future: On the environmental politics of anticipation. *Futures*, 92, 29–38. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2016.06.003>.

Guston, D. H. (2014). Understanding 'anticipatory governance'. *Social Studies of Science*, 44(2), 218–242.

Hajer, M. A. (2017). The power of imagination. *Inaugural lecture on the occasion of the acceptance of the distinguished professorship in "urban futures"*. Utrecht: Utrecht University. <https://doi.org/10.1177/097194580200500207>.

Heydari, Amirhoushang (2014). Foundations and Concepts of Futures Studies. *Quarterly Journal of Science Promotion*, Vol. 5, No. 7.[in Persian]

Jasanoff, S. (2003). (No?) Accounting for expertise. *Science and Public Policy*, 30(3), 157–162.

Jasanoff, S., & Kim, S. H. (2015). *Dreamscapes of modernity: Sociotechnical imaginaries and the fabrication of power*. Chicago: Chicago University Press.

J. Mchale, *The Future of the Future*, George Braziller, New York, 1969 (introductory phrase).

Low, S., & Sch' afer, S. (2019). Tools of the trade. Practices and politics of researching the future in climate engineering. *Sustainability Science*, 14(4), 953–962. <https://doi.org/10.1007/s11625-019-00692-x>.

Mead, G. H. (1932). *The philosophy of the present*. Chicago: Open Court.

M. Godet,(2008) P. Durance, A. Gerber, *Strategic Foresight la Prospective Use and Misuse of Scenario Building*, Dunod, Paris, The Italian version Michel Godet and Philippe Durance, *La previsione strategica per imprese e territoriale*, 2009, p. 6. <http://www.cnam.fr/lipsor/eng/publications.php>. <http://www.cnam.fr/lipsor/laboratoire/publications/data/PrevisioneStrategica-Dunod-2008.pdf>.

M. Keenan, I. Miles, J. Koi-Ova, (2003)*Handbook of Knowledge Society Foresight*, European Foundation, Dublin, 2003 p. 20 <http://www.eurofound.eu.int/transversal/foresight.htm9>

Muiderman, K., Vervoort, J. M., Gupta, A., & Biermann, F. (2020). Identifying four approaches to anticipatory climate governance: Varying conceptions of the future and their implications for the present. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 11(6). <https://doi.org/10.1002/wcc.673>. In press.

Oomen, J. (2021). *Imagining climate engineering: Dreaming of the designer climate*. New York: Routledge.

Poli, Roberto (2017). *Introduction to Anticipation Studies*. Cham: Imprint: Springer.

Shapiro, M. J. (1986). Language and Politics. *Annual Review of Applied Linguistics*, 7, 74–85. doi:10.1017/S0267190500001665

Vervoort, J., & Gupta, A. (2018). Anticipating climate futures in a 1.5 C era: The link between foresight and governance. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 31(January), 104–111. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2018.01.004>.

Warde, P., & Sorlin, S. (2015). Expertise for the future: The emergence of environmental prediction c. 1920–1970. In J. Andersson, & E. Rindzeviciute (Eds.), *The struggle for the long-term in transnational science and politics* (pp. 38–62). London: Routledge.

Whitehead, A. N. (1951). Immortality. In P. A. Schilpp (Ed.), *The philosophy of Alfred North*

Whitehead (2 ed., pp. 682–700): Open Court.

سیاست آینده؛ چگونگی ترسیم آینده در نظام های معرفتی

مرتضی فرخی^۱

چکیده

علیرغم توجه فراوانی که رشته های مختلف علوم به آینده دارند؛ این مفهوم هم به لحاظ زبانی دچار آشفتگی است و هم به لحاظ معرفتی دچار انشقاق است. یعنی این سوال اولیه که آینده چیست خود منشأ مجادلات بسیاری است. از طرف دیگر هر نظریه سیاسی که تولید می شود یک آینده خیالی را به عنوان وضعیت مطلوب خلق می کند و آینده خیالی دیگری را به عنوان وضعیت نامطلوب ممکن

^۱ استادیار علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، morteza.farokhi@khu.ac.ir.

متصور می شود. تمامی نظریه ها نیز مدعی واقعیت آینده ای هستند که آن را ترسیم می کنند. سوال اصلی مقاله حاضر این است که نظام معرفتی چه نقشی در ترسیم آینده دارد؟ در پاسخ به این سوال در این مقاله ابتدا اصطلاح شناسی آینده مورد بررسی قرار گرفته است. سپس اصول موضوعه تعیین کننده رویکردهای هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی و نتایج آن در ترسیم آینده‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. این مبانی اختلاف رویکردهای نظری و مکاتب سیاسی در روند تحولات جهان را پدید آورده‌اند و به نوبه خود آینده‌های متفاوت را شکل می‌دهند. در بخش آخر نیز تلاش کرده‌ایم نسبت اندیشه سیاسی و تفکر در باب آینده را نشان دهیم. مدعای اصلی (فرضیه) نوشتار حاضر این است که فرآیند ترسیم آینده و ویژگی‌های آن منوط به مبانی نظری انتخاب شده است. این مقاله استدلال می‌کند که درک عمیق‌تری از هستی‌شناسی و شناخت‌شناسی آینده، برای هدایت این فرآیند مداوم آفرینش مشترک آینده، حیاتی است. هدف اصلی مقاله گشودن راهی برای دیدگاهی انتقادی‌تر و آگاهانه‌تر در مورد نیروهایی که دنیای ما را شکل می‌دهند است و نتایج آن می‌تواند در رشته‌های مختلف از جمله علوم سیاسی و آینده‌پژوهی مورد توجه قرار بگیرد. روش پژوهش تحلیل مقایسه‌ای کیفی (QCA) است.

کلیدواژه‌ها: هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی، اصطلاح‌شناسی، سیاست آینده، سواد آینده

۱- بیان مسئله

آینده، آن قلمرو گریزپایی که دائماً کمی آن طرف‌تر از دسترس ما قرار دارد، مدت‌هاست که موضوعی جذاب و مورد بررسی دقیق در حوزه‌های گوناگون علوم انسانی و رشته نوپای آینده‌پژوهی بوده است. از تاملات فلسفی درباره‌ی زمانمندی و امکان‌های آینده تا کاوش‌های ادبی در جوامع پادآرمانی و آرمانی، پرسش درباره‌ی اینکه آینده چیست (هستی‌شناسی) و چگونه می‌توانیم آن را بشناسیم (شناخت‌شناسی) گفتمان‌های انتقادی را برانگیخته است. پژوهشگران بذره‌های فردا را که در حال کاشته شده را تحلیل می‌کنند و مسیر روندها و پیامدهای انتخاب‌های گذشته را دنبال می‌کنند. پژوهشگران ادبی، اضطراب‌ها و آرزوهای

نهفته در آینده‌های داستانی را رمزگشایی می‌کنند و اضطراب‌های اجتماعی و مسیرهای بالقوه را آشکار می‌کنند. در همین حال، در قلمرو علوم انسانی، روش‌های گوناگونی مانند برنامه‌ریزی سناریو، تحلیل روند و پیش‌بینی مشارکتی تلاش می‌کنند تا خطوط کلی "آنچه ممکن است باشد" را ترسیم کنند و عدم قطعیت‌ها و پیچیدگی‌های ذاتی زمان حال در حال وقوع را هدایت کنند.

باید تاکید کرد که آینده صرفاً موضوعی برای بررسی دانشگاهی نیست. بلکه تار و پود تجربه‌ی زیسته‌ی ماست. به یک معنا، ما به طور مداوم با و در آینده زندگی می‌کنیم. هر تصمیمی که می‌گیریم، هر سیاستی که وضع می‌کنیم، هر نوآوری‌ای که به کار می‌گیریم، تحت تأثیر انتظارات، اضطراب‌ها و آرزوهایمان در مورد آنچه در پیش است شکل می‌گیرد. این تعامل مداوم با آینده، تولید ایده‌های جدید در خود آینده را تقویت می‌کند. پیشرفت‌های علمی، جنبش‌های هنری و انقلاب‌های اجتماعی همگی از تمایل به تغییر شکل، تعریف مجدد یا حتی مقاومت در برابر مسیر غالب متولد می‌شوند. بنابراین، ما صرفاً ناظران یک آینده از پیش تعیین شده نیستیم، بلکه شرکت‌کنندگان فعال در ساخت مداوم آن هستیم.

این وضعیت به خصوص در علوم انسانی به طور کلی و حوزه سیاست به شکل خاص قابل مشاهده است. هر نظریه سیاسی که تولید می‌شود یک آینده خیالی را به عنوان وضعیت مطلوب خلق می‌کند و آینده خیالی دیگری را به عنوان وضعیت نامطلوب ممکن متصور می‌شود. تمامی نظریه‌ها نیز مدعی واقعیت آینده‌ای هستند که آن را ترسیم می‌کنند.

وقتی به اولین سوال این حوزه - یعنی آینده چیست؟- می‌رسیم انبوهی از سوالات جدید مطرح می‌شود. نکته این است که آینده هم به لحاظ زبانی دچار آشفتگی است و هم به لحاظ معرفتی دچار انشقاق است. یعنی این سوال اولیه که آینده چیست خود منشا مجادلات بسیاری در این حوزه است. گرچه چند سالی است که در کشور ما نیز گرچه مطالعات آینده پژوهی از اواخر دهه ۲۰ شمسی شروع شده است اما به طور مستمر برقرار نبوده و می‌توان شروع مطالعات مستمر آینده پژوهی را از اوایل دهه ۸۰ شمسی دانست؛ اولین دانشجوی دکترا در ایران که در این رشته فارغ التحصیل شد در سال ۱۳۹۲ بود (حیدری، ۱۳۹۳: ۸۲). بنابراین به نظر می‌رسد مطالعات در این زمینه نه تنها کم حجم بلکه همچنان کم عمق است و نیازمند توجه بیشتری است. به خصوص به مبانی معرفتی این حوزه هنوز در کشور ما کمتر پرداخته شده است.

در مورد روش پژوهش انتخابی در این مقاله باید اظهار کرد تحلیل مقایسه‌ای کیفی برای بررسی علل و عوامل پیچیده و چندبعدی که به یک پدیده منجر می‌شوند، طراحی شده است. این روش امکان مقایسه نظام‌های معرفتی مختلف را فراهم می‌کند، بر تحلیل عمیق مفاهیم، ایده‌ها و روابط متمرکز است، و به محقق امکان می‌دهد تا فرضیه اصلی مقاله را (فرآیند ترسیم آینده به مبانی نظری انتخاب شده، بستگی دارد) را با بررسی الگوهای ترکیب شرایط (نظام‌های معرفتی) و نتایج (ترسیم آینده) آزمون کند.

در این مقاله ابتدا اصطلاح‌شناسی (terminology) آینده مورد بررسی قرار گرفته است و سپس مبانی نظری متفاوتی که بر اساس رویکردهای هستی‌شناختی متفاوت به واقعیت و آینده

وجود دارد ارائه شده است تا نه تنها به وضوح بیشتر در این موضوع کمک کند بلکه این مدعای اصلی را مطرح نماید که ترسیم آینده منوط به مبانی نظری انتخاب شده است. این مقاله استدلال می‌کند که درک عمیق‌تری از هستی‌شناسی و شناخت‌شناسی آینده، برای هدایت این فرآیند مداوم آفرینش مشترک، حیاتی است. با بررسی ماهیت اساسی آینده و راه‌هایی که می‌توانیم به دانش در مورد آن دسترسی پیدا کنیم، می‌توانیم دیدگاهی انتقادی‌تر و آگاهانه‌تر در مورد نیروهایی که دنیای ما را شکل می‌دهند، به دست آوریم. علاوه بر این، ما بر این باوریم که درک دقیق‌تری از این مفاهیم بنیادی صرفاً یک تمرین دانشگاهی نیست، بلکه پیش‌نیاز ضروری برای اقدام مسئولانه و مؤثر آینده‌محور است. از اهداف نگارش مقاله حاضر درک این نکته است که آینده پژوهی نه تنها باید از نظر جغرافیایی یا اقتصادی، بلکه از نظر معرفت‌شناختی و هستی‌شناختی نیز زمینه‌مند شود، به‌ویژه اگر هدف گسترش دامنه آینده‌های ممکن باشد. روش استفاده شده در این مقاله تحلیل مقایسه‌ای است. با استفاده از این روش نظام‌های معرفتی مختلف و تاثیر آنها بر ترسیم آینده با یکدیگر مقایسه شده است؛ این مقایسه نیازمند ارائه گزاره‌هایی در مورد چیستی دانش، منابع شناخت، و نحوه اعتبارسنجی داده‌ها می‌شود (Lucas & Szatrowski, 2014).

۲- ادبیات پژوهش

ادبیات پژوهشی در حوزه آینده پژوهی در جهان ادبیات نسبتاً گسترده‌ای است؛ اما مبانی معرفتی آن کمتر مورد توجه قرار گرفته است. موضوعات مختلفی در این حوزه مورد بررسی قرار گرفته است از جمله عملکرد آینده‌های تصور شده در مقاله‌ای با عنوان « آینده‌های

تخیلی: انتظارات خیالی و پویایی سرمایه داری» مورد بررسی قرار گرفته است. در این مقاله بکرت استدلال می‌کند که انتظارات تخیلی (Fictional Expectations) نقشی کلیدی و تعیین‌کننده در عملکرد و پویایی نظام سرمایه‌داری ایفا می‌کنند. او معتقد است که نظریه‌های اقتصادی سنتی، با تأکید بر عقلانیت و اطلاعات کامل، قادر به تبیین کامل رفتار فعالان اقتصادی نیستند. زیرا این نظریه‌ها ناشناختگی واقعی آینده را نادیده می‌گیرند. (Beckert, 2016).

مباحثات فنی در مورد آینده پژوهی بخشی دیگر از این ادبیات پژوهش را تشکیل می‌دهند. به عنوان مثال مباحثات اخیر پیرامون تلاش‌ها برای تغییر طیف تخصص‌های موجود در برخی از کمیته‌های مشورتی ایالات متحده، سوالات مهمی در مورد مسئولیت‌پذیری در انتخاب و به‌کارگیری نظرات کارشناسان آینده پژوهی مطرح کرده است. در این زمینه، جیسانف در مقاله‌ای به بررسی این موضوع پرداخته و استدلال می‌کند که دولت‌ها گاه رویکرد نسبی‌گرایانه‌ای اتخاذ می‌کنند، مبنی بر اینکه تمامی تخصص‌ها با سوگیری همراه هستند و بنابراین ملاحظات سیاسی ممکن است تعیین‌کننده انتخاب رسمی کارشناسان باشند. (Jasanoff, 2003: 157-162). این نویسنده به همراه همکارش در مقاله دیگری تصورات اجتماعی و نسبت آن با فن‌آوری (Jasanoff & Kim, 2015)، را مورد بحث قرار داده است. آنها در کتاب *مناظر رویایی مدرنیته: انتظارات داستانی و پویایی سرمایه‌داری*، به بررسی مفهوم «تصورات جامعه‌فنی» (Sociotechnical Imaginaries) می‌پردازند. این مفهوم که توسط شیلا مطرح شده و با همکاری نزدیک سانگ-هیون کیم توسعه یافته است، به این موضوع اشاره دارد که چگونه چشم‌اندازهای پیشرفت علمی و فناوری، ایده‌های ضمنی در مورد اهداف

عمومی، آینده‌های جمعی و خیر عمومی را با خود حمل می‌کنند. این کتاب با ارائه مجموعه‌ای از مطالعات موردی متنوع از جمله انرژی هسته‌ای در اتریش، بیوتکنولوژی برنج در چین، تحقیقات سلول‌های بنیادی در کره، اینترنت در اندونزی، اخلاق زیستی در ایالات متحده و سلامت جهانی نشان می‌دهد که چگونه مفهوم تصورات جامعه‌فنی می‌تواند منجر به درک پیچیده‌تری از سیاست‌های ملی و فراملی علم و فناوری شود.

آینده‌های درحال شکل‌گیری مفهوم دیگری است که در این ادبیات مورد توجه قرار گرفته است. در پژوهش‌های اخیر در حوزه مطالعات علم و فناوری مفهوم انتظار (Anticipation) به طور فزاینده‌ای مورد توجه قرار گرفته است. برخی از پژوهشگران، نظیر گروز (Groves, 2017: 29-38)، انتظار را به عنوان ساختاری متشکل از تصاویر و بازنمایی‌ها در نظر می‌گیرند که رویکردهای متفاوتی را در جامعه‌شناسی شکل می‌دهد. او استدلال می‌کند که انتظار، به عنوان یک ظرفیت یا ویژگی، صرفاً در قالب بازنمایی‌ها تجلی نمی‌یابد، حتی اگر این بازنمایی‌ها از “آنچه هنوز نیست” ماهیتی کنش‌مند ارائه دهد. انتظار شامل ظرفیت‌های مادی نیز می‌شود که دارای ماهیتی فناورانه، زیست‌فیزیکی و عاطفی هستند. سیاست‌های مربوط به انتظار، متأثر از نحوه توزیع این ظرفیت‌های نمادین و مادی، و اشکال کنش‌مندی (Agency) هستند که آن‌ها را ممکن می‌سازند. از آنجایی که انتظار یک ظرفیت توزیع‌شده در محیط است، این مقاله پیشنهاد می‌کند که سیاست‌های مربوط به انتظار نیز یک سیاست زیست‌محیطی است. عناصر کلیدی این چارچوب شامل مفاهیم “مجموعه‌های انتظاری (Anticipatory Assemblages) و “افق‌های آینده (Future Horizons) یا “سبک‌های انتظار” است. وی در یک

مطالعه موردی به عنوان یک مثال تجربی از یک درگیری در مورد سیاست‌های مربوط به انتظار و "محیط‌ها"، نشان داده می‌شود که چگونه روابط بین سبک‌های انتظار، به طور مادی سازنده چنین درگیری‌هایی است. به شکل دیگری این رویکرد در مقالات دیگری (Adam & Groves, 2011: 17-27) و تلاش‌های پیش‌دستانه برای آماده‌سازی مناسب در قبال آینده از منظر حکمرانی (Guston, 2014:218-242)، مورد بررسی قرار گرفته است.

کندی و دونگان در مقاله‌ای به ارائه یک مطالعه موردی از یک پروژه آینده‌نگاری تجربی/داستان‌پردازی طراحی (Design Fiction) با عنوان 'افرادی که ناپدید شدند' می‌پردازند که با مشارکت شرکت‌کنندگان در کارگاه جشنواره نوظهور (Emerge Festival) در دانشگاه ایالتی آریزونا در سال ۲۰۱۲ خلق شده است. پروژه مذکور، مداخله‌ای زنده از طریق اجرا و آثار هنری مرتبط بود که به بازتاب یک آینده احتمالی برای منطقه فینیکس می‌پرداخت. محدودیت زمانی فشرده کارگاه، نویسندگان را بر آن داشت تا یک چارچوب اساسی برای تولید سناریوهای تجربی برای شرکت‌کنندگان ایجاد کنند. این چارچوب، که در مقاله حاضر به عنوان "نردبان آینده‌های تجربی" (Experiential Futures Ladder) بسط داده شده است، به عنوان یک مدل مفهومی برای ساخت سناریوهای تجربی و داستان‌پردازی طراحی ارائه می‌شود. (Candy & Dunagan, 2017: 136-153)

این ادبیات نگرش‌های بنیادین متفاوتی نسبت به نحوه برخورد با آینده و معنای مشارکت معنادار با آن را مورد بررسی قرار داده است. اکثر این رویکردها تأکید می‌کنند که تعامل با آینده به خودی خود بسیار مهم است، زیرا اقدامات افراد همواره به نوعی پیش‌بینانه و در این

معنا آینده‌نگرانه است (Vervoort & Gupta, 2018: 104-111). چنین جهت‌گیری‌ای نسبت به آینده حتی در میان فقیرترین افراد جهان نیز مشهود است. به عنوان مثال در یک مقاله با بررسی مورد بر روی فقیرترین محلات در کشور هند، آرزومندی در آینده‌های قابل تصور مورد بررسی قرار گرفته است. (Appadurai, 2004, 2013).

سنت‌های فکری مختلف ادعاهای متمایز معرفت‌شناختی و حتی هستی‌شناختی خود را درباره آینده و تجلیات آن در زمان حال مطرح می‌کنند (Muiderman et al, 2020). اندرسون تاکید می‌کند که پژوهش‌های آینده‌نگرانه همواره «مداخله‌ای در زمان حال و تلاشی برای شکل‌دهی به زمان‌های آینده از طریق خلق فناوری‌ها، ابزارها، و اشکال مختلف تجربه آینده است». (Andersson, 2018: 4). این بدان معناست که تفسیر آینده همواره به نوع مداخلات انجام‌شده در زمان حال و نحوه تصور شکل‌گیری زمان‌های آینده بستگی دارد.

کوپ و کالانتزیس (۲۰۰۹) توسعه آینده را ذیل را به عنوان خلق «طراحان فعال معنا» توصیف می‌کنند. در پژوهش آن‌ها بررسی آینده به عنوان یک عمل به غایت بنیادین توصیف می‌شود. از این منظر هر منبع خلق معنا، طرح خاصی از جهان ارائه می‌دهد که در آن معانی مورد نظر جهان توصیف شده را دگرگون می‌کنند؛ این فرآیند ردی بازنمایانه از خود بر جای می‌گذارد تا این مسیر مجدداً توسط دیگران دنبال شود. (Cope & Kalantzis, 2009: 20).

در حوزه‌های پژوهشی آینده‌نگرانه، اکثریت رویه‌های پیش‌بینی، بر ترسیم احتمالات یا پیش‌بینی مجموعه‌ای از آینده‌ها متمرکز بوده‌اند. به ویژه در حوزه‌هایی که تحت سلطه بحث‌های فناوری هستند، مانند مهندسی اقلیم. (Low & Schäfer, 2019; Oomen, 2021).

در سالهای اخیر رویکردهای تجربی و انتقادی، آینده را به سوی خلاقیت، تغییر رادیکال و تأمل انتقادی رهنمون می‌کنند و دیدگاهی متنوع‌تر و بازاندیشانه‌تر از اینکه آینده چیست و چگونه باید با آن تعامل داشت را ممکن می‌سازند. (Oomen et al., 2021)

منابعی که اشاره شد به شکل مستقیم به موضوع مقاله حاضر مربوط هستند؛ هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی آینده به شکل جداگانه در این منابع اشاره شده است اما در اینجا تلاش شده علاوه بر ذکر هر دو وجه، به مقایسه رویکردهای مختلف نیز پرداخته شود. نکته دیگر پیوندی است که بین آینده - نه فقط در معنای رشته آینده پژوهی - بلکه در معنای کلی آن و اندیشه سیاسی برقرار است. پژوهش حاضر تلاش می‌کند نشان دهد که چگونه اندیشه سیاسی با تعاریف مختلفی از آینده پیوند می‌خورد و چیستی آینده در مبانی هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی هر رویکرد نظری و فلسفی سیاسی مضمّن است.

۳- اصطلاح‌شناسی مفهوم آینده و تبعات نظری آن

همانگونه که پیشتر اشاره کردیم ما می‌خواهیم نشان دهیم که چگونه ابهام‌آژگانی و زمینه‌های فرهنگی موثر در این ابهام می‌تواند نه تنها درک ما از آینده را متفاوت کند بلکه تلاش‌های نظری ما در ترسیم آن را نیز جهت دهد. برای این منظور در این بخش تلاش می‌کنیم تا اصطلاح‌شناسی مفهوم آینده را بررسی کنیم و تبعات نظری آن را بیان کنیم.

جایگاه آینده‌پژوهی به سرعت در مجامع دانشگاهی اهمیت به‌سزایی پیدا کرد. اما این سرعت باعث در مواقعی باعث ابهام و اغتشاش معنایی در این حوزه شد. به همین دلیل در ۱۹۷۳

فدراسیون جهانی آینده پژوهی (World Futures Studies Federation) در پاریس تاسیس شد. این سازمان آینده‌پژوهان، دانشگاهیان و دانشجویان علاقه‌مند مطالعات آینده را به هم پس از آن سازمان‌ها و نهادهای مختلفی در حوزه آینده پژوهی تاسیس شدند اما این ابهام معنایی هنوز نیز باقی است.

موضوع در ابهامات مفاهیم خلاصه نمی‌شد بلکه هر یک از مفاهیم تبعات معرفتی خاصی به همراه دارد. مثلاً استفاده از "آینده‌ها" به جای "آینده" در مطالعات آینده پژوهی از این قبیل است. وقتی از اسم جمع آینده‌ها استفاده می‌کنیم نه تنها منظورمان از آینده‌های محتمل را مراد می‌کنیم بلکه به لحاظ هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی اذعان داریم که آینده موجودیتی نامتعیّن است. وندل بل در کتاب خود با عنوان *مبانی مطالعات آینده فصلی* را به این موضوع اختصاص می‌دهد که «نام این حوزه جدید چه باید باشد؟»، که در آن گزینه‌های مختلف برای مطالعات آینده‌ها (futures studies) تحقیقات آینده‌ها (futures research) و حوزه آینده‌ها (futures field) را مورد بحث قرار می‌دهد. در هر صورت، او با اذعان به دشواری حتی در بین نویسندگان در این حوزه در کشورهای غربی، گزینه مطالعات آینده‌ها را انتخاب می‌کند. (Bell, 1991: 68-70)

اوسپ فلچهایم (Ossip Flechteim) این اصطلاح را در کتاب مهم خود، *تاریخ و آینده‌پژوهی*، ابداع کرد و یادآور شد که در سال ۱۹۴۳ از اصطلاح آینده‌پژوهی (futurology) برای آنچه امیدوار بود به علم واقعی آینده‌پژوهی (real science of futurology) تبدیل شود، استفاده کرده است. او تلاش کرد تاریخ و آینده‌پژوهی را به عنوان دو جنبه از درک اجتماعی تجزیه و تحلیل کند:

«آینده‌پژوهی ... نمی‌تواند با توالی زمانی حقایق دقیق کار کند. در عوض، تا حد زیادی از تفسیر، تعمیم و گمانه‌زنی استفاده خواهد کرد. در این راستا، خویشاوندی آن با انسان‌شناسی فرهنگی، جامعه‌شناسی نظری و فلسفه اجتماعی آشکار می‌شود... در واقع، اگر رابطه بین جامعه‌شناسی و سایر علوم اجتماعی بهتر برقرار می‌شد، ممکن بود وسوسه شویم که آینده‌پژوهی را به عنوان شاخه‌ای از جامعه‌شناسی، گاهی جامعه‌شناسی تاریخی در نظر بگیریم» (Cazes & Flechtheim, 1967)

دو ژوونل درباره «هنر گمانه‌زنی» فصلی درباره آینده‌پژوهی دارد که در آن نویسنده تأکید می‌کند که تفکر درباره آینده به این معنا نیست که «علم آینده» وجود دارد؛ علمی که بتواند دقیقاً به ما بگوید چه اتفاقی خواهد افتاد. به همین دلیل او اصطلاح «آینده‌پژوهی» را رد کرد زیرا ممکن است مخاطبان را متقاعد کند که پیش بینی آینده را به عنوان نتایج علمی یک رشته برشمرد. او تأکید می‌کند که آینده چیزی نیست که بتوان آن را ابژه منفعل دانش در نظرش گرفت. به همین دلیل او اصطلاح «آینده‌های ممکن^۲» را ابداع کرد، -30: de Jouvenel (31) هدف او تأکید بر جنبه تخیلی آن‌ها و همچنین امکانات زیاد برای آینده بود. از این منظر ما نمی‌توانیم از همه چیزهایی که خواهند بود صحبت کنیم، بلکه فقط می‌توانیم به آینده‌های ممکن‌نگاه کنیم که هم قابل تصور و هم محتمل هستند.

اصطلاح دیگر در این حوزه، آینده‌نگر (prospective) است که در دهه ۱۹۵۰ توسط گاستون برگر (Gaston Berger) در فرانسه ابداع شد. برگر، با تبدیل صفت به اسم، «آینده‌نگری»

(prospective) را ابداع کرد. اگرچه اکثراً با مفهوم «دوراندیشی» (foresight) جایگزین می‌شود. میشل گوده (Michel Godet) نیز از این مفهوم استفاده کرده است استدلال می‌کند که «آینده‌نگری» از تاریخ تغذیه می‌کند و با اشاره به رهیافت برگر معتقد است گذشته به نشان دادن چیزهایی که تغییر نمی‌کنند و همچنین روندهای غالبی که در تدوین فرضیه‌ها و رهنمودها مفید هستند، کمک می‌کند. او، مانند برگر بر اهمیت ارزش‌ها و آرزوهای انسانی که منجر به عمل می‌شوند تأکید می‌کند. از نظر میشل گوده، «آینده‌نگری» بر انتخاب و عمل تأکید دارد؛ از این رو تمایز بین پیش‌فعال (preactive) و کنش‌گرا (proactive)، (که بر عمل کردن قبل یا بعد از وقوع رویداد اشاره دارد) ارتباط بین درک یک موقعیت از طریق داده‌های کیفی یا کمی و همچنین انتخاب و عمل در برنامه‌ریزی استراتژیک، تفاوت قائل می‌شود. (Godet, 2008: 6)

از این منظر اگر نیروهایی که آینده را ساختار می‌بخشند تجزیه، تحلیل و درک کنیم؛ روندهای اصلی و بذره‌های تغییر را شناسایی کنیم؛ چگونگی توسعه آن‌ها را پیش‌بینی کرده ایم و بر اساس آنها به شکل دادن به آینده اقدام می‌کنیم. این رویکرد روندهایی از گذشته را که بر زمان حال تأثیر می‌گذارند و تصمیمات و اقدامات کنونی را که می‌توانند آینده‌های ممکن یا احتمالی زیادی را ایجاد کنند، در نظر می‌گیرد. از این منظر «پیش‌بینی» (prevision) مطابق با آینده‌نگری تعریف می‌شود.

«دوراندیشی» (Foresight) رایج‌ترین اصطلاح در دوران اخیر بوده است. در دهه ۱۹۸۰ آغاز شد و اکنون نه تنها توسط بسیاری در این زمینه، بلکه توسط عموم مردم نیز مورد استفاده قرار

می‌گیرد. تعریف «دوراندیشی» به شرح زیر است: «این اصطلاح به رویکردهایی برای اطلاع رسانی به تصمیم‌گیرندگان اشاره دارد و با ورودی‌هایی در مورد دیدگاه بلندمدت همچنین با استفاده از شبکه‌های اجتماعی گسترده تری که در بسیاری از مطالعات آینده یا برنامه ریزی بلندمدت استفاده شده است» (Keenan et al, 2003: 20) به نظر می‌رسد این تعریف عنصر مشارکت توسط کسانی را که درگیر هستند یا از دوراندیشی استفاده می‌کنند را مد نظر قرار می‌دهد. بنابراین بر اهمیت زمینه اجتماعی که در آن عمل یا فعالیت خاصی در حال توسعه و استفاده است، تأکید می‌کند. جالب است که این اصطلاح به طور گسترده در مطالعات کمیسیون اروپا استفاده می‌شود و اصطلاح انگلیسی «دوراندیشی» را به نوعی به اصطلاح فرانسوی «آینده‌نگری» (La prospective) تبدیل کرده است.

باید توجه داشت که مفاهیم و اصطلاحات همیشه با زمینه‌های اجتماعی-فرهنگی که در آن پدیدار می‌شوند مرتبط هستند و اغلب برای جوامعی که به آن‌ها وارد و استفاده می‌شوند، بیگانه هستند؛ اما به شکل فزاینده‌ای هر روز بر اهمیت آن‌ها افزوده می‌شود. علاوه بر این در این بخش تلاش کردیم نشان دهیم که چگونه استفاده هر یک از مفاهیم هم‌خانواده در این حوزه تبعات نظری و معرفتی متفاوتی دارد. چرا که هر یک از این مفاهیم در یک زمینه معرفتی خاصی تولید شده است. به نظر می‌رسد در آکادمی کشور ما این موضوع کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

۴- هستی‌شناسی واقعیت و تبعات آن در ترسیم آینده

اگر هستی‌شناسی را مطالعه اینکه چه چیزهایی وجود دارند و آن چیزها چگونه هستند بدانیم (Effingham, 2013, vii) به نظر می‌رسد از آنجایی که آینده هنوز وجود ندارد، نمی‌تواند هیچ پایه هستی‌شناختی (Ontological Foundation) داشته باشد و توصیف آن را ظاهراً غیرممکن است. اندیشمندان این حوزه این مشکل را از طریق یک سری فرضیات مبتنی بر حال و واقعیت فعلی (Current Reality) و ریشه‌های تاریخی آن برطرف می‌کنند. در حالی که درست است که نمی‌توانیم چیزی را که هنوز وجود ندارد به طور تجربی توصیف کنیم؛ می‌توانیم چیزهایی را آنطور که ظهور کرده و امروزه وجود دارند توصیف کنیم و سپس آن‌ها را تصور (Imagine) یا پیش‌بینی (Anticipate) کرده و به فردا منتقل کنیم. این این فرضیات می‌توانند یک دلیل منطقی و مستدل (Reasonable and Reasoned Case) برای برخورد با آینده به عنوان یک واقعیت در حال ظهور (Emerging Reality) با یک وجود بالقوه (Potential Existence) که می‌توان آن را امروز مطالعه کرد و در مورد آن اظهارات معناداری (Meaningful Statements) بیان کرد، ارائه دهند. آلن کلاردی در مقاله ای با عنوان مبانی هستی‌شناختی برای مطالعه آینده، ۱۰ اصل موضوعی^{□□} را ارائه کرده است که بر اساس آنها نه تنها معنای ما از هستی متفاوت می‌شود بلکه توصیفی که از آینده و در نتیجه آینده پژوهی نیز داریم به شکل تقریباً اساسی دگرگون می‌شود.

اولین اصل موضوعی این است که ما در یک دنیای واقعی و مادی زندگی می‌کنیم، که در طول زمان وجود دارد، زیرا تا حدی، خواص اساسی تداوم، لختی (Inertia)، تکرار و بازتولید (Reproduction) را دارد. این دنیای واقعی مستقل از ناظران انسانی و هرگونه برساخت

اجتماعی (Social Construction) یا تفسیری که ممکن است از آن واقعیت ارائه داده شود، وجود دارد. این اصل موضوعه واقعیت مادی ذاتی (Inherent Material Reality) و پایداری (Stability) جهان ما، چالش‌های ناشی از میراث‌های فلسفی شکاکانه (Skeptical Philosophical Legacies) مختلف را که در وجود مادی واقعی آن تردید کرده و آن را به چالش کشیده‌اند، رد می‌کند. (Clardy, 2020: 4) از این منظر هر مطالعه آینده باید با تجزیه و تحلیل شرایط دنیای کنونی و تاریخ مرتبط آن به عنوان شرایط پایه (Baseline Condition) شروع شود، که بر اساس آن تخمین‌هایی از تداوم و تغییر انجام می‌شود. این به معنای دیدن ساختار آینده همانطور که در حال حاضر در ساختارها و فرآیندهای حال تجلی یافته است.

دومین اصل موضوعی جهان را در چندین دامنه یا سطح تصویر می‌کند. در این رویکرد بین قلمروهای طبیعی و نمادین (Natural and Symbolic Realms) تفاوت بنیادین وجود دارد. این رویکرد سه جهان را فرض می‌کند، یعنی جهان مادی (Material World) از موجودیت‌های فیزیکی یا بیولوژیکی، دوم جهان روانشناختی فرد؛ و سوم جهان ساخته شده اجتماعی (Socially Constructed World) شامل زبان، اسطوره‌ها و نهادها ساخته شده است. این سطوح یا قلمروها به طور مجزا و مستقل از یکدیگر وجود ندارند بلکه تعاملاتی بین قلمروها نیز وجود دارد. (Clardy, 2020: 5) در این رویکرد مطالعات آینده در گسترده‌ترین کاربردهای خود باید یک دیدگاه کل‌نگر (Holistic View) از وضعیت نوظهور انسانی و چشم اندازه‌های وجود بر روی زمین و با سیاره زمین داشته باشند.

سومین اصل موضوعی که در امتداد اصل قبلی اذعان دارد که سطوح یاد شده (طبیعی و نمادین) طبق فرآیندهای پویای (Dynamic Processes) خاص خود عمل می‌کنند که می‌توانند با نظامی عمل کنند که به عنوان قوانین طبیعت (Laws of Nature) در نظر گرفته شوند. (Clardy, 2020: 6) نتیجه این اصل موضوعی برای مطالعه آینده این است که در حد ممکن روابط قانونمند نیز باید اعمال شوند و می‌توان برای پیش‌بینی (Forecast) رخدادهای خاص در آینده استفاده شوند. البته قابلیت پیش‌بینی (Predictability) اظهارات در مورد آینده بسته به قلمرو مورد نظر) مثلاً قلمرو علوم طبیعی یا قلمرو علوم انسانی) متفاوت خواهد بود.

اصل موضوعه چهارم بیان می‌کند حتی اگر دنیای طبیعی و اجتماعی امروز به آینده منتقل شود و تا حدودی به طور قانونمند عمل کند؛ آینده نمی‌تواند یک نسخه دقیقاً تکراری از امروز باشد. به عبارت دیگر، وضعیت موجود (Status Quo) امروز ناگزیر باید در طول زمان تغییر کند. اینکه آینده ناگزیر متفاوت خواهد بود به این معناست که آینده را می‌توان به عنوان فهرستی از تغییرات (Inventory of Changes) در وضعیت موجود امروز در نظر گرفت. تغییر، یک جنبه همیشگی از دنیای ما است و دانش از وضعیت موجود را ضروری اما نه کافی می‌کند تا درک ما از فردا را شکل دهد. (Clardy, 2020: 6) بنابراین، مطالعات آینده باید به دنبال منابع محتمل یا مهم تغییر باشند - رشد طبیعی و/یا زوال، روندها، تعارض و تضادهایی که می‌توان در دنیای فعلی ما مشاهده کرد.

پنجمین اصل موضوعه اذعان میکند که ساحت بوم-اجتماعی (Socio-Ecological Domain) توسط عوامل و تعاملات متعدد با ویژگی‌های پیچیدگی و عدم قطعیت (Uncertainty) عمل

می‌کند. پیچیدگی و هرگونه جهت ذاتی (Inherent) یا غایت‌مندانانه (Teleological) که در طول تاریخ و جامعه انسانی ادامه دار باشد و بشریت را به سمت سرنوشتی سوق دهد، منتفی است. پیچیدگی و عدم قطعیت به این معنی است که آینده انسانی الزاما بهتر یا بدتر نخواهد شد و هرچه شود به دلیل انتخاب‌های انسانی خواهد بود. پیش‌بینی‌ها می‌توانند حالات احتمالی (Probable) نه اجتناب‌ناپذیر (Inevitable) آینده را توصیف کنند. (Clardy, 2020: 8) با این حال، هنگامی که عوامل و پویایی‌های متعدد در نظر گرفته شوند، نتیجه این است که هیچ آینده واحدی را نمی‌توان پیش‌بینی کرد، چه رسد به پیش‌بینی با اطمینان کامل. حتی اگر تداوم دنیای امروز به فردا وجود داشته باشد، دنیای فردا را نمی‌توان با یک دیدگاه واحد درک کرد. در بهترین حالت، می‌توانیم آینده‌های محتمل یا ممکن (جمع) را شناسایی کنیم که هر یک ممکن است حاوی مقداری حقیقت باشد. نتیجه این است که مطالعات آینده باید حداقل سناریوهای متعددی در مورد آینده ایجاد کند.

ششمین اصل موضوعی این است که، حتی اگر طبق تعریف، آینده هرگز نتواند از نظر مادی در حال حاضر وجود داشته باشد، در عمل آینده همیشه به عنوان جنبه‌ای از روانشناسی و آگاهی (Awareness) انسان حاضر است. (Clardy, 2020: 8) یعنی، آگاهی از آینده و توجه به آن یک ظرفیت ذاتی ذهن انسان است. نتیجه این است که یک عنصر مهم از مطالعات آینده می‌تواند این باشد که دریابیم افراد چگونه دنیای خود و آینده آن را مفهوم‌سازی (Conceptualizing) می‌کنند. «آینده ... چیزی است که از قبل در حال حاضر در افکار و احساسات مردم وجود دارد». (Hideg, 2007, p. 37)

هفتمین اصل موضوعی این است که از آنجا که ویژگی‌های اساسی خاصی از روانشناسی انسان نسبتاً پایدار باقی می‌مانند، آینده پر از افرادی با توانایی‌ها و عادت‌هایی خواهد بود که به روش‌هایی بسیار شبیه به مردم امروز فکر و عمل می‌کنند. بر این اساس مردم بر اساس درک خود از جهان عمل می‌کنند. این درک حداقل تا حدی، از فرهنگ آن‌ها به ارث رسیده است و توسط ترغیب دیگران شکل می‌گیرد (اما لزوماً توسط شواهد علمی قابل اثبات نیست). بنابراین، با مطالعه اعتقاداتی که مردم در حال حاضر در مورد آینده خود دارند، می‌توان بینشی (Insight) در مورد تصمیمات احتمالی که در حال حاضر با توجه به آینده‌ای که معتقدند در حال آمدن است، اتخاذ خواهد شد، به دست آورد. ثانیاً مردم برای دستیابی به اهدافی که اتخاذ می‌کنند و/یا گرامی می‌دارند، تصمیم می‌گیرند و عمل می‌کنند. از این رو بهترین تصمیماتی که افراد می‌توانند با توجه به اعتقادات، ارزش‌ها، اهداف و اطلاعات در دسترس خود اتخاذ کنند ممکن است به شدت فیلتر شده و توسط مقررات ایدئولوژیکی (Ideological Structures) مغرضانه باشد. منطبق افراد ناقص است و پیش‌بینی تصمیمات آینده بر اساس عقلانیت خالص گمراه کننده است. (Clardy, 2020: 9)

هشتمین اصل موضوعی این است که فراتر از آگاهی و اعتقادات عمومی ما در مورد آینده مردم می‌توانند یک روایت مشترک در مورد آینده داشته باشند. از این منظر مطالعه دیدگاه‌های روایی از آینده‌ای که در حال حاضر توسط بخش‌هایی از جامعه نگهداری می‌شود، می‌تواند بینش مهمی در مورد آرزوها و ترس‌هایی که بازیگران فعلی در مورد فردا دارند - و به اقدامات آن‌ها در امروز انگیزه می‌دهد - ارائه دهد (Clardy, 2020: 10).

در اصل موضوعی نهم، افراد با محیط‌های طبیعی و اجتماعی خود تعامل می‌کنند و از این طریق از آن‌ها یاد می‌گیرند. این یادگیری که علم نمونه آن است در چارچوب‌های انضباطی کلی (General Disciplinary Frameworks) درک یا مدل‌های نظری که ماهیت و عملکرد جهان و اجزای آن را توصیف می‌کنند، تدوین می‌شود. به عبارت دیگر، ساختار، عملکرد و پویایی آینده را می‌توان با استفاده از مدل‌های موجود الهام گرفته از علم تخمین زد. با توجه به مفروضات هستی‌شناختی تداوم و قانونمندی (Lawfulness) از این مدل‌ها می‌توان برای تخمین احتمالی رویدادها به آینده استفاده کرد (Clardy, 2020: 11).

دهمین اصل موضوعی این است که آینده به طور کامل از پیش تعیین نشده است، بلکه یک آفرینش نوظهور یا پایان باز (Emergent or Open-Ended Creation) است. علی‌رغم نظم‌های قانونمندی که می‌توان در جهان‌های طبیعی و اجتماعی مشاهده کرد، مردم نویسندگان یا عاملان (Agents) زندگی خود هستند، نه صرفاً موجوداتی منفعل که دستورهای نهادی را اجرا می‌کنند. آن‌ها می‌توانند یاد بگیرند، فکر کنند، تصمیم بگیرند و اقدامات خود را اراده کنند. (Clardy, 2020: 12). یعنی، آینده در تمام کمال خود به عنوان واقعیتی که هنگام بیدار شدن هر روز صبح با آن روبرو هستیم، از پیش تعیین نشده است. بلکه تا حدی تازه نیز خلق می‌شود. مردم انتخاب‌ها و تصمیماتی می‌گیرند، اما آن انتخاب‌ها و تصمیمات توسط شرایطی که در آن قرار دارند محدود می‌شوند.

۵- معرفت‌شناسی واقعیت و تبعات آن در ترسیم آینده

همانطور که بنیادهای هستی‌شناختی مختلف، برداشت‌های ما از واقعیت و امتداد آن در زمان - یعنی آینده - را تعیین می‌کند؛ معرفت‌شناسی‌های متفاوت نیز بر برداشت ما از آینده موثر است. از آنجا که بنیادهای معرفتی لایه زیرین نظریه‌ها را تشکیل می‌دهد ممکن است برخی از برنامه‌ریزان و آینده‌نگاران خود را در فضاهای گفتمانی معارضی تصور کنند در حالی که اصولاً به لحاظ معرفتی عضوی از یک جناح باشند.

سهیل عنایت‌الله در یک تقسیم‌بندی کلی برنامه‌ریزی و مطالعات آینده و دیدگاه‌های مختلف در مورد چگونگی برنامه‌ریزی برای آینده به سه دسته کلی تقسیم می‌کند: پیش‌بینی‌کننده - تجربی، فرهنگی - تفسیری و انتقادی - پسا ساختاری. (Inayatullah, 1990)

باید تأکید کنیم که در اینجا بر تفاوت‌های نظام‌های معرفتی تمرکز کرده ایم و ادعایی در مورد اینکه کدام یک از این نظام‌های معرفتی "حقیقت" هستند و یا با "واقعیت" منطبق هستند را نداریم. چگونگی برنامه‌ریزی و آینده‌نگری در سطوح مختلف یعنی رویه‌ها، ساختارها و فرایندهای نهادی که آینده را می‌سازند در نظام‌های معرفتی متفاوت، با یکدیگر فرق دارند. بر اساس تقسیم‌بندی عنایت‌الله، رویکرد اول به سادگی زمان حال را دوباره می‌نویسد، در حالی که آینده را "پیش‌بینی" می‌کند؛ رویکرد دوم، در حالی که در گسترش گفتمان آینده در میان فرهنگ‌ها اهمیت دارد، آینده را به تبع سیاست نسبی می‌کند؛ اما رویکرد سوم، با تاریخ‌مند کردن و واسازی آینده، فضاهای معرفت‌شناختی جدیدی ایجاد می‌کند که امکان شکل‌گیری آینده‌های جایگزین را فراهم می‌کنند. این سه رویکرد با سه موقعیت معرفت‌شناختی مرتبط هستند: تجربی، تفسیری و پسا ساختارگرا. (Inayatullah, 1990: 116)

بر این اساس فرضیاتی در مورد موضوع معنا به وجود می آید: اینکه آیا معنا در چیزی که در مورد آن صحبت می شود - شیء ارجاعی زبان که در یک موقعیت تجربی جایگزین شده است - قرار دارد؛ آیا معنا در هدف یا نیت گوینده (گان) یا سوژه (ها) (موقعیت فرهنگی/هرمنوتیکی) است یا معنا در ساختار زبانی که سوژه ها خود را در آن می یابند (موقعیت پسا ساختاری) قرار گرفته است. (Shapiro, 1984: 3-4)

اولین رویکرد (رویکرد تجربی) فرض می کند که آینده حداقل تا حدی قابل شناخت است. ابزارها و روش های همراه آن شامل سازوکارهای برنامه ریزی و مدل هایی برای تعیین احتمالات رخ دادن آینده های معین، از جمله آینده های کم احتمال اما پر اثر است. رویکرد دوم، (تفسیری) عدم قطعیت اساسی در پیش بینی هر آینده ای را می بیند، و بنابراین ترجیح می دهد مسیرهای آینده احتمالی متعددی را مفهوم پردازی کند تا ظرفیت های تطبیقی را به روشی آینده نگر آزمایش کند. این رویکرد شامل مجموعه ای از مدل های کمی، توسعه سناریوی مشارکتی، برنامه ریزی استراتژیک و پویا افق است. رویکرد سوم (پسا ساختارگرا) سنت و اساسی و تحلیل انتقادی، تعاملات با آینده را با زیر سوال بردن اینکه چگونه دیدگاه ها و تصورات برای آینده شکل می گیرند و تثبیت می شوند و ارزیابی پیامدهای سیاسی آنها، بررسی می کند.

نکته کلیدی در اینجا این است که این رویکردهای مختلف، نه تنها تفاسیر متفاوتی از معنای دانش آینده پژوهی دارند بلکه اغلب در مورد رویکردهای دیگر با زانندیشی نمی کنند. باید توجه داشت که چگونه شیوه تعامل پژوهشگر با آینده با سایر پژوهشگران متفاوت است، زیرا

بسیاری از تفاوت‌ها و اختلافات از مفروضات ضمنی در مورد جهان نشأت می‌گیرند تا از بررسی‌های روش‌شناختی صریح (Vervoort & Gupta, 2018).

این امر، درک کار یکدیگر را برای متخصصان آینده پژوهی با پیشینه‌های مختلف دشوار می‌کند. در نتیجه، اختلافات ممکن است نامشخص یا مبهم باقی بمانند زیرا مفروضات اساسی مطرح نمی‌شوند.

به نظر می‌رسد یک جزء کلیدی از دانش آینده‌نگاری (Futures Literacy)، بازاندیشی (Reflexivity) در مورد نگرش‌های مختلف نسبت به آینده است. سنت‌های فکری و رویه‌های مختلف آینده‌نگاری ادعاهای معرفت‌شناختی متمایزی در مورد آینده و تظاهرات آن در زمان حال دارند. از طریق دیدگاه‌های مختلف خود در مورد تجزیه و تحلیل، درک و تأثیرگذاری بر آینده، این رویکردهای متنوع، نگرش‌های اساساً متفاوتی را نسبت به معنای تعامل معنادار با آینده نشان می‌دهند. به دلیل این تنوع نگرش‌ها نسبت به آینده و حالت‌های مختلف ممکن برای تعامل با آینده، دانش آینده‌نگاری پیچیده‌تر از آن چیزی است که در نگاه اول به نظر می‌رسد. با نگاهی به تحولات اخیر در ادبیات آینده درمی‌یابیم که رویکردهای متمایز معرفت‌شناختی (Epistemological) و هستی‌شناختی (Ontological) نسبت به مسئله آینده وجود دارد. دانش آینده‌نگاری به بازاندیشی در مورد این تعاملات مختلف با آینده و اینکه این رویکردهای مختلف چه چیزی می‌توانند به عمل آینده‌محور ارائه دهند، بستگی دارد. چنین فرایندی مستلزم بازاندیشی در مورد چگونگی پدید آمدن رویکردهای مختلف نسبت به مسئله آینده و همچنین در مورد ساختارهای قدرت زیربنایی است.

باید توجه کنیم که پژوهش‌های آینده شاید تنها پیش بینی آینده به نظر برسند در حالی که تلاش برای طرح دقیق‌ترین آینده‌ها در نهایت به دخالت در زمان حال برای تغییر آینده منجر می‌شود. پژوهش‌های آینده تلاشی هستند که در آن کنشگران هم زمان حال و هم 'بعد از اکنون' را "شکل" می‌دهند. از این منظر، رویکردها به آینده صرفاً ابزاری برای ایجاد پیش‌بینی‌های دقیق یا تسهیل دیدگاه‌های جدید برای آینده نیستند، بلکه 'تکنیک‌های آینده‌نگاری' هستند: «رویه‌هایی که کنشگران را حول یک یا چند آینده متصور گرد هم می‌آورند و از طریق آن کنشگران گرایش‌های خاصی را برای اقدام به اشتراک می‌گذارند. (Hajer & Pelzer, 2018:225)

بینش اصلی این رویکرد در مورد «رویه‌های آینده‌نگاری» (futuring practices)، که توسط مورخان (Andersson, 2018; Warde & Sorlin, 2015)، جامعه‌شناسان (Beckert, 2016) و انسان‌شناسان (Appadurai, 2013) به اشتراک گذاشته شده است، این است که کارکرد اجتماعی اصلی آینده‌های متصور، ابزارها/رویکردهایی که آن‌ها را می‌سازند، ظرفیت آن‌ها برای اطلاع‌رسانی به معنا و تحریک عمل و هدایت انتخاب‌ها در زمان حال شکل می‌گیرد. این موضوع همان چیزی است که اغلب به بیان ساده چنین گفته می‌شود که آینده در حال ساخته می‌شود.

۵- اندیشه سیاسی و تفکر درباره آینده

هدف ما در این بخش تاکید بر این نکته است که بر خلاف تصور، تفکر درباره آینده مختص آینده پژوهی نیست و تفکر درباره آینده سابقه طولانی در اندیشه سیاسی دارد و با نگاهی

مختصر به اندیشه سیاسی در می‌یابیم که یکی از علائق اصلی اندیشه سیاسی بررسی آینده است. از این رو در این مقاله آینده به عنوان موضوعی در چارچوب اندیشه سیاسی در نظر گرفته شده است که نتایج آن می‌تواند در حوزه آینده پژوهی مورد استفاده قرار بگیرد.

اصولاً همه انسان‌ها به آینده علاقه‌مند هستند و از یک منظر انسان‌ها زمانی انسان می‌شوند که شروع به فکر کردن درباره آینده کنند. آینده نمادی مهم است که به واسطه آن، انسان‌ها می‌توانند وضعیت کنونی را قابل تحمل کرده و به گذشته معنا ببخشند (Mchale, 1969: 112). این را می‌توان در مورد همه فرهنگ‌ها و دوره‌های هنری گذشته گفت؛ از اهداف بناهای بزرگ تاریخی، بر جای گذاشتن اثری در آینده برای آیندگان بود. نگاه به سوی آینده و نسل‌های آینده، خصیصه متمایز انسانی است.

دولت آرمانی افلاطون از دیدگاه فیلسوفی که در آن زمان خاص تاریخی زندگی می‌کرده تخیل شده است. این دولت با سیاست مرتبط بود و به نوعی با گذشته‌ای که با مرگ سقراط از دست رفته بود. تمام بحث‌هایی که افلاطون در گفتگوها با معاصرانش داشت در تلاش برای ساختن یک دولت ایده‌آل بود. برداشت آنها از آینده، چیزی بود که اتفاق می‌افتد اما هنوز اینجا نیست. افلاطون قطعاً در حال تفکر درباره آینده از منظر "چشم‌اندازی" (vision) از یک آینده بهتر بود. همان‌طور که کورنیش (Cornish) می‌گوید: «او مفهوم یک جامعه ایده‌آل را توسعه داد که در آن عدالت کامل وجود داشته باشد؛ ما اکنون جامعه ایده‌آل او را آرمان‌شهر (utopia) می‌نامیم، اما افلاطون مفهوم خود را قبل از اینکه مفهومی برای آن وجود داشته باشد، توسعه داد.» (Cornish, 2004: 169)

لوئیس دی مولینا (Luis De Molina)، فیلسوف و متکلم قرن شانزدهم، به دنبال تعریفی از نگاه به آینده بود، اما این مفهوم را بیشتر در رابطه با محتوا و کاربرد فلسفی و کلامی آن دنبال می‌کرد. او به دنبال ارتباط بین دانش خدا و اراده آزاد انسان بود. او استدلال می‌کند که خدا می‌خواهد همه انسان‌ها را نجات دهد، اما این به اراده آن‌ها بستگی دارد. او تمام ابزارهای ممکن برای نجات را به آن‌ها می‌دهد، اگرچه نه به یک اندازه. این همان چیزی است که «آینده احتمالی» (contingent future) نامیده می‌شود، که بنابر آن به علم ازلی خدا مرتبط است، زیرا ما می‌توانیم دانش آینده خاصی از آینده‌های احتمالی را به خدا نسبت دهیم، بدون اینکه بر آزادی انسان تأثیر بگذاریم. (Masi, 2009: 12) از این منظر خدا موجودات ممکن را درک می‌کند بدون اینکه بر اراده آزاد آن‌ها تأثیر بگذارد.

از اندیشمندان دیگری که در این زمینه قابل ذکر است ویلیام اوگبرن (William Ogburn)، جامعه‌شناس در زمینه تغییرات اجتماعی است. اوگبرن در سال ۱۹۲۹ توسط هربرت هوور، رئیس جمهور ایالات متحده آمریکا، به عنوان عضو کمیته تحقیقاتی روندهای اجتماعی رئیس جمهور منصوب شد. او از روش بررسی روندهای بلندمدت گذشته و فرافکنی آن‌ها به آینده، عمدتاً با استفاده از داده‌های کمی، استفاده می‌کرد. اوگبرن بر «نقش فزاینده دولت و رشد کسب و کارهای بزرگ» تأکید داشت. (Bell, 2003: 7-8)

برگسون تفاوت بین دو نوع زمان را با این استدلال خلاصه می‌کند که زمان علم، انتزاعی است و به جهان «بیرونی» تعلق دارد، در حالی که زمان زندگی، انضمامی است و با زندگی درونی آگاهی (Consciousness) همسان است. لحظات آگاهی، لحظه‌های زودگذر یا نقاط غیرقابل

امتداد از نوع ریاضیاتی نیستند. بلکه، آن‌ها امتدادی زمانی دارند که هم گذشته نزدیک و هم آینده نزدیک را شامل می‌شود.

به گفته برگسون بیشتر گذشته ثبت شده توسط آگاهی، ناخودآگاه است. ادراک (Perception) فرایندی است که خاطراتی را فعال می‌کند که ممکن است برای کنش‌های کنونی مفید باشند. در اینجا، اشتباهات همیشه ممکن هستند. گونه‌هایی که اشتباهات زیادی مرتکب نمی‌شوند (یا اشتباهات بسیار جدی مرتکب نمی‌شوند) گونه‌هایی هستند که ممکن است زنده بمانند. بنابراین، زندگی یک انتخاب مداوم در میان بسیاری از گزینه‌های موجود است. (poli, 2017: 78)

جرج هربرت مید از این ایده دفاع می‌کند که واقعیت در زمان حال وجود دارد. در حالی که زمان حال مستلزم گذشته و آینده است، تنها زمان حال، واقعی است و نه گذشته و نه آینده وجود ندارند. گذشته و آینده را می‌توان به ترتیب به عنوان آنچه (تا حدی) زمان حال را تعیین می‌کند و به عنوان محصول مشکلاتی که فرد در حال حاضر با آن روبرو است، در نظر گرفت. "کل گذشته در زمان حال به عنوان ماهیت شرطی (Conditioning Nature) گذشت و تمام آینده از زمان حال به عنوان یک مورد منحصر به فرد پدیدار می‌شود." (Mead, 1932). علاوه بر عوامل تعیین‌کننده (گذشته) و محصولات (آینده)، زمان حال برای مید، جایگاهی است که در آن رویدادهای نوظهور (Emergents) پدیدار می‌شوند. عوامل تعیین‌کننده، رویدادهای نوظهور و محصولات، زمان حال را تشکیل می‌دهند. بنابراین، گذشته و آینده هر دو درونی (internal) و بیرونی (external) نسبت به زمان حال هستند.

آخرین اثر منتشر شده آلفرد نورث وایتهد، پیش‌بینی را به عنوان یکی از عوامل اساسی تجربه، همراه با آگاهی و حافظه ارائه می‌کند. پس از بازگشت به این ایده که زمان حال از تبدیل گذشته و پیش‌بینی آینده برمی‌خیزد (Whitehead, 1951, p. 684)، وایتهد با اشاره به این نکته ادامه می‌دهد که:

«تجربه انسانی را می‌توان به عنوان سیلاب لذت از خود توصیف کرد، که با باریکه‌ای از حافظه آگاهانه و پیش‌بینی آگاهانه متنوع شده است... هنگامی که حافظه و پیش‌بینی کاملاً غایب هستند، [وضعیت] نطباق کاملی با تأثیر نسبی گذشته بسیار متاخر (immediate past) وجود دارد... با این حال، وقتی حافظه وجود دارد، هرچقدر ضعیف و کوتاه‌مدت، تأثیر نسبی گذشته نزدیک یا آینده، دیگر به طور انحصاری غالب نیست... بنابراین جهان در نسبت با محدودیت‌های حافظه و پیش‌بینی مادی است... این نتیجه‌گیری این مزیت را دارد که امکان ظهور زندگی از مواد بی‌جان این سیاره را نشان می‌دهد - یعنی، با ظهور تدریجی حافظه و پیش‌بینی» (Whitehead, 1951: 695).

در کتاب «آینده فرهنگ‌ها» که از جلسات گروهی متعددی که توسط یونسکو (Masini, 1994) سازماندهی شده بود، پدید آمده است؛ الیکیا امبوکولو (Elikia Mbokolo) از پویایی فرهنگ‌ها در رابطه با فرهنگ‌های آفریقا صحبت می‌کند و بر محوریت فرهنگ‌های زنده برای گذشته، حال و آینده تأکید می‌کند. او آن‌ها را «مقاومت فرهنگ‌ها» می‌نامد، در حالی که دنیس

گولت (Dennis Goulet)، در همان کتاب، آن‌ها را «فرهنگ‌های مقاومت» در زمینه آمریکای لاتین می‌نامد. مقاومت در بسیاری از موارد هسته اصلی یک فرهنگ است و در آفریقا ارتباط قوی بین نسل‌های حاضر ایجاد می‌کند که به رویدادهای گذشته و آینده می‌نگرند و نه تنها از هم جدا نیستند بلکه مرتبط هستند و حداقل در لحظات خاصی از زندگی فردی و اجتماعی، در تفکر در مورد آینده دوباره ظاهر می‌شوند. (Goulet, 1983).

تفکر به آینده، به عنوان رویکردی برای شناخت و تحلیل روندهای محتمل، ممکن و مطلوب در افق‌های زمانی دوردست، جایگاهی رو به رشد در عرصه‌های مختلف، از جمله اندیشه سیاسی، یافته است در این چارچوب، آینده نه به مثابه سرنوشتی از پیش تعیین شده، بلکه به عنوان عرصه‌ای از امکانات و احتمالات متنوع در نظر گرفته می‌شود که شکل‌گیری آن تا حد زیادی تحت تاثیر تصمیمات و اقدامات کنونی بازیگران سیاسی و اجتماعی قرار دارد (Slaughter, 1995: 17).

از این رو، تفکر به آینده در اندیشه سیاسی صرفاً به پیش‌بینی رویدادهای آتی محدود نمی‌شود، بلکه به دنبال شناسایی و تحلیل روندهای کلان، تحولات ساختاری و نیروهای محرکه‌ای است که می‌توانند مسیر تحولات سیاسی و اجتماعی را در آینده تعیین کنند.

تفکر به آینده می‌تواند به شناسایی و ارزیابی سناریوهای مختلف برای آینده نظام‌های سیاسی کمک کند. با توجه به پیچیدگی و عدم قطعیت ذاتی پدیده‌های سیاسی و اجتماعی، هیچ‌گاه نمی‌توان با قطعیت از یک آینده مشخص سخن گفت. با این حال، با استفاده از روش‌های سناریونویسی و شبیه‌سازی، می‌توان مجموعه‌ای از سناریوهای محتمل برای آینده را ترسیم

کرد و پیامدهای هر یک از این سناریوها را برای نظام‌های سیاسی و جوامع مختلف مورد بررسی قرار داد. این رویکرد، به سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کمک می‌کند تا با آمادگی بیشتری برای مواجهه با تحولات غیرمنتظره عمل کرده و راهبردهایی انعطاف‌پذیر و سازگار با شرایط متغیر اتخاذ کنند.

۶- نتیجه‌گیری

به طور خلاصه، در بخش اول مقاله رویکردهای هستی‌شناختی در مورد آینده را عنوان کردیم. پنج اصل موضوعه هستی‌شناختی اول، می‌گویند که دنیای ما واقعی است و دارای تداوم است که به آینده منتقل می‌شود. این دنیا در سطوح مختلف، اگرچه با هم تعامل دارند، وجود دارد و عمل می‌کند، که هر یک از آنها تا حدی به روش قانونمند خاص خود عمل می‌کنند. انتظار می‌رود که این فرآیندهای قانونمند به کار خود در آینده ادامه دهند. با این وجود، دنیای امروز ما با پیشروی بیشتر به سمت آینده تغییر خواهد کرد. بسیاری از منابع تغییر را می‌توان امروزه شناسایی کرد. با این حال، در مجموع، تعداد متغیرهای درگیر و تعاملات آنها بین و در میان سطوح، منجر به یک سیستم بسیار پیچیده و نامطمئن می‌شود که وضعیت آینده واحد آن قابل پیش‌بینی نیست. واقعیت آینده‌های ممکن متعدد به معنای در نظر گرفتن تعدادی سناریو است. پنج اصل موضوعی دوم به طور خلاصه اذعان دارند که آینده پژوهی نمی‌تواند در مورد پیش‌بینی انتخاب‌های مردم در آینده باشد. هیچ تضمینی وجود ندارد که آنها بهترین انتخاب منطقی را برای خود یا دنیای خود انجام دهند. آینده پژوهی باید بر توصیف نوع دنیای نوظهوری تمرکز کند که احتمالاً در آن قرار داریم. به

عبارت دیگر، آینده پژوهی در مورد شناسایی شرایط (بوم شناختی، جمعیت، منابع، فناوری و غیره)، نهادها و چالش‌ها (تضادها، تضادها، مشکلات و فرصت‌ها) است که احتمالاً در آینده وجود خواهد داشت.

ملاحظه کردیم که اگرچه دقت دیدگاه‌های معینی از آینده، برای اعتماد عمومی به آن‌ها مهم است، کارکرد اجتماعی اصلی آن‌ها گرد هم آوردن مردم حول گرایش‌های خاصی برای اقدام است - نه توصیف دقیق‌ترین آینده. به سه رویکرد معرفی اشاره شد، ادعاهای متفاوتی در مورد آینده دارند، اما ادعاهای آن‌ها همچنان هدفشان ایفای یک نقش اجتماعی در گرد هم آوردن مردم حول تصاویر معینی از آینده و برای آن است.

آینده‌های تخیلی و قابل پیش‌بینی که در نظریه‌های مختلف سیاسی و اندیشه سیاسی به طور کلی ارائه می‌شوند، بخشی جدایی‌ناپذیر از عمل کردن در زمان حال هستند. تشخیص کارکرد عمدتاً تخیلی آینده به این معنا نیست که آینده غیرمادی است. برای مثال، پیش‌بینی‌های مربوط به تحولات سیاسی، اساساً بر زمان حال سنگینی می‌کنند - و به وضوح نشان می‌دهند که زمان حال نیز، به طور فزاینده‌ای بر آینده سنگینی می‌کند. اما این بدان معناست که نظریه پردازان در حوزه سیاست و اندیشه سیاسی به طور کلی تا حد زیادی به توانایی تشخیص بین انواع مختلف آینده‌های تخیلی و چگونگی به وجود آمدن آن آینده‌ها و همچنین ظرفیت بازاندیشانه برای بازتاب بر اینکه چگونه آینده‌هایی که به طور متفاوتی تصور می‌شوند، به نتایج و دانش‌های متفاوتی منجر می‌شوند منوط است.

نظام های معرفتی که اندیشه های سیاسی بر آنها بنا شده اند دانش های متنوعی را می سازند که شامل پیش بینی های متمرکز بر احتمال، تعامل با عدم قطعیت از طریق مسیرهای مقایسه ای متعدد، باز کردن تجربی جایگزین های تخیلی و واسازی انتقادی آینده های متصور شده است. همه منازعات نظری در جبهه های کلی تر مانند دعوی لیبرالیسم . مارکسیسم گرفته تا منازعات خرد درون نظام های سیاسی از این قاعده پیروی می کنند. این رویکردها به وضوح ابزارها و رویه های متفاوتی دارند که افراد را حول آینده های تخیلی خاص گرد هم می آورند. به بیان ساده، آن ها مکانیسم های اجتماعی متفاوتی دارند که افراد - یعنی مخاطبان شان - را گرد هم می آورند و به همین ترتیب کارکردهای اجتماعی متفاوتی دارند.

اندیشه های سیاسی آینده را عمیقاً نامشخص در نظر می گیرند و سناریوهای بسیار متفاوت را در ساختارهای محدود، قابل قبول می دانند؛ اما بسته به منافع، ایدئولوژی یا ... برخی از آینده ها را محتمل تر و حتی قطعی تلقی می کنند. از منظر اجتماعی، این رویکردهای سیاسی مخاطبان شان را حول یک ظرفیت پیش بینی جمعی به عنوان برنامه ای برای اقدام در مورد یک موضوع مشخص - به عنوان مثال تغییرات اقلیمی یا حتی منازعات تمدنی - گرد هم می آورد. بدین ترتیب آینده های جدیدی کشف می شود که فرضیات قبلی در مورد آنچه ممکن است اتفاق بیفتد را به چالش می کشند. نظریه های سیاسی از بررسی های جمعی نقاط کور و نقاط قوت سازمانی، فرصت هایی برای سرمایه گذاری در مهارت ها و ظرفیت های جدید، و نیاز به ایجاد برنامه های پشتیبان، حمایت می کند و به نظام های سیاسی و جوامع حس آمادگی برای آینده را می دهد.

نظریه پردازی سیاسی بر این اساس به تفکر سیستمی به معنای توانایی درک چگونگی تولید مشترک مجموعه‌ای از عوامل محرک و آینده‌های چالش‌برانگیز و پیچیده تبدیل شده است. از این منظر این دانش به معنای قبول عدم قطعیت به شکل بنیادی است.

آینده‌نگاری مضمّر در سیاست، به معنای قدرت تخیلی فردی و جمعی، ظرفیت تولید واقعیت‌های جدید، الهام بخشیدن و اعمال تخیل در دیگران است. دانش سیاسی در این حالت همچنین به معنای شناخت این است که آینده‌ها ساخته می‌شوند، می‌توانند جایگزین شوند، و اینکه آینده‌های جایگزین همیشه منتظر تولد هستند؛ این به معنای به رسمیت شناختن پتانسیل تکاملی زمان حال است. همچنین این رویکرد به معنای توانایی فکر کردن در مورد مسیرهای تغییر ملموس روند رویدادها، درک اینکه چگونه تحولات و گذارها نشان داده شده‌اند و اینکه تا چه اندازه محتمل است که اتفاق بیفتند است.

پی نوشت

ⁱ Futuribles:

باید دقت شود که این کلمه ابداع شده و به نظر می‌رسد از ترکیب future و possible به دست آمده باشد. ⁱⁱ اصل موضوع، (Postulates) بیان‌گر فرضی است که استدلال‌کننده، خواهان پذیرش آنها از طرف مقابل خود است. این اصطلاح معمولاً برای اشاره به قضایایی به کار می‌رود که نقطه آغاز پژوهش را شکل می‌دهند، ولی غیر از تعاریف و فرضیه‌های موقت می‌باشند و آن چنان قطعی نیستند که اصول متعارف «Axiomatic» تلقی گردند. این قضایا، صادق فرض شده، بدون اثبات به کار گرفته می‌شوند.

کتابنامه

حیدری، امیرھوشنگ (۱۳۹۳) مبانی و مفاهیم آینده پژوهی، فصلنامه ترویج علم، سال پنجم، شماره ۷

Adam, B., & Groves, C. (2011). Futures tended: Care and future-oriented responsibility. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 31(1), 17–27.

Andersson, J. (2018). *The future of the world: Futurology, futurists, and the struggle for the post–Cold War imagination*. Oxford: Oxford University Press.

Appadurai, A. (2004). The capacity to aspire: Culture and the terms of recognition. In V. Rao, & M. Walton (Eds.), *Culture and public action* (pp. 59–84). Palo Alto: Stanford University Press.

Appadurai, A. (2013). *The future as a cultural fact: Essays on the global condition*. London, UK: Verso.

Beckert, J. (2016). *Imagined futures: Fictional expectations and capitalist dynamics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bell, W. (2003). *Foundations of futures studies. 1 : history, purposes, and knowledge*. Transaction Publishers.

Borup, M., Brown, N., Konrad, K., & van Lente, H. (2006). The sociology of expectations in science and technology. *Technology Analysis & Strategic Management*, 18(3/ 4), 285–298.

B. de Jouvenel, (1966) *L'art de la Conjecture*, Verlag Anton Hain Meiseheim, am-Glan, Germany, pp. 30–31.

Cazes, B., & Flechtheim, O. K. (1967). History and Futurology. *History and Theory*, 6(3), 436. <https://doi.org/10.2307/2504427>

Candy, S., & Dunagan, J. (2017). Designing an experiential scenario: *The People Who Vanished*. *Futures*, 86, 136–153. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2016.05.006>.

Cope, B., & Kalantzis, M. (2009). “Multiliteracies”: New Literacies, new Learning. *Pedagogies: An International Journal*, 4(3), 164–195. <https://doi.org/10.1080/15544800903076044>.

Clardy, A. (2020). The ontological foundation for studying the future. *Foresight, ahead-of-print*(ahead-of-print). <https://doi.org/10.1108/fs-02-2020-0016>

E.B. Masini,(2009) Luis De Molina as a Precursor of the Basis of Philosophical and Ethical Thinking in Futures Studies, *Futura*, vol. 1, Finnish Society for Futures Studies, Helsinki, Finland, p. 12

E.B. Masini (1994.), *Futures of Cultures*, UNESCO, Paris.

Effinghman, N. (2013), *An Introduction to Ontology*, Cambridge: Polity Press.

Cornish, E. (2004). *Futuring : the exploration of the future*. World Future Society.

Goulet, D. (1983). *Survival with Integrity: Sarvodaya at the Crossroads*. By Denis Goulet. Colombo: Marga Institute, 1981. xix, 105 pp. \$2.95. *The Journal of Asian Studies*, 42(3), 699–700. <https://doi.org/10.2307/2055570>

Groves, C. (2017). Emptying the future: On the environmental politics of anticipation. *Futures*, 92, 29–38. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2016.06.003>.

Guston, D. H. (2014). Understanding ‘anticipatory governance’. *Social Studies of Science*, 44(2), 218–242.

Hajer, M. A. (2017). The power of imagination. *Inaugural lecture on the occasion of the acceptance of the distinguished professorship in “urban futures”*. Utrecht: Utrecht University. <https://doi.org/10.1177/097194580200500207>.

Jasanoff, S. (2003). (No?) Accounting for expertise. *Science and Public Policy*, 30(3), 157–162.

Jasanoff, S., & Kim, S. H. (2015). *Dreamscapes of modernity: Sociotechnical imaginaries and the fabrication of power*. Chicago: Chicago University Press.

J. Mchale, *The Future of the Future*, George Braziller, New York, 1969 (introductory phrase).

Low, S., & Schäfer, S. (2019). Tools of the trade. Practices and politics of researching the future in climate engineering. *Sustainability Science*, 14(4), 953–962. <https://doi.org/10.1007/s11625-019-00692-x>.

Mead, G. H. (1932). *The philosophy of the present*. Chicago: Open Court.

M. Godet,(2008) P. Durance, A. Gerber, *Strategic Foresight la Prospective Use and Misuse of Scenario Building*, Dunod, Paris, The Italian version Michel Godet and Philippe Durance, *La previsione strategica per imprese e territoriale*, 2009, p. 6. <http://www.cnam.fr/lipsor/eng/publications.php>.

<http://www.cnam.fr/lipsor/laboratoire/publications/data/PrevisioneStrategica-Dunod-2008.pdf>.

M. Keenan, I. Miles, J. Koi-Ova, (2003) Handbook of Knowledge Society Foresight, European Foundation, Dublin, 2003 p. 20
<http://www.eurofound.eu.int/transversal/foresight.htm9>

Muiderman, K., Vervoort, J. M., Gupta, A., & Biermann, F. (2020). Identifying four approaches to anticipatory climate governance: Varying conceptions of the future and their implications for the present. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 11(6).
<https://doi.org/10.1002/wcc.673>. In press.

Oomen, J. (2021). *Imagining climate engineering: Dreaming of the designer climate*. New York: Routledge.

Poli, Roberto (2017). *Introduction to Anticipation Studies*. Cham: Imprint: Springer.

Shapiro, M. J. (1986). Language and Politics. *Annual Review of Applied Linguistics*, 7, 74–85. doi:10.1017/S0267190500001665

Vervoort, J., & Gupta, A. (2018). Anticipating climate futures in a 1.5 C era: The link between foresight and governance. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 31(January), 104–111.
<https://doi.org/10.1016/j.cosust.2018.01.004>.

Warde, P., & Sorlin, S. (2015). Expertise for the future: The emergence of environmental prediction c. 1920–1970. In J. Andersson, & E. Rindzeviciute (Eds.), *The struggle for the long-term in transnational science and politics* (pp. 38–62). London: Routledge.

Whitehead, A. N. (1951). Immortality. In P. A. Schilpp (Ed.), *The philosophy of Alfred North*

Whitehead (2 ed., pp. 682–700): Open Court.
